

Dansk Statistik

1850-2000

Oversigt udgivet i anledning af
Danmarks Statistiks 150-års jubilæum

DANMARKS
STATISTIK

Dansk Statistik 1850-2000

Udgivet maj 2000 af
Danmarks Statistik
ISBN 87-501-1114-0
Redaktion: Henrik Munck

Design af omslag og grafisk rådgivning:
Grandjean Kommunikation
Danmarks Statistiks trykkeri
Oplag: 2000
© Danmarks Statistik

I anledning af Danmarks Statistiks 150 års jubilæum er udgivet:

Dansk Statistik 1950-2000

Bind 1: Indsigt og overblik
Bind 2: Værktøj og resultat
Redaktion: Poul Jensen
Udgivet maj 2000 af
Danmarks Statistik

Pris: 125,00 kr. inkl. 25 pct. moms pr. bind
ISBN 87-501-1101-9 (Bind 1)
ISBN 87-501-1102-7 (Bind 2)
ISBN 87-501-1103-5 (Bind 1 og 2)

Danmarks Statistik
Sejrøgade 11
2100 København Ø
Tlf. 39 17 39 17
Fax 39 17 39 99
E-mail: dst@dst.dk
www.dst.dk

Statistikkens chefer 1850-2000

1850-1895 Det statistiske Bureau *Bureauchef*

- 1850-1854 *A.F. Bergsøe*
(1806-1854)
1854 *M.H. Rosenørn*
(1814-1902)
1854-1873 *C.N. David*
(1793-1874)
1873-1877 *V.A. Falbe Hansen*
(1841-1932)
1878-1895 *Marius Gad*
(1827-1902)

1895-1913 Statens statistiske Bureau *Direktør*

- 1895-1902 *Marcus Rubin*
(1854-1923)
1902-1904 *V.A. Falbe Hansen*
(1841-1932)
1904-1913 *A.M. Koefoed*
(1867-1940)

1913-1966 Det statistiske Departement *Departementschef*

- 1913-1936 *Adolph Jensen*
(1866-1946)
1936-1955 *Einar Cohn*
(1885-1969)
1955-1965 *C. Ulrich Mortensen*
(1898-1979)

1966-2000 Danmarks Statistik *Rigsstatistiker*

- 1966-1988 *N.V. Skak-Nielsen*
(født 1922)
1988-1995 *Hans E. Zeuthen*
(født 1936)
1995- *Jan Plovsing*
(født 1945)

Rigs-
statistiker
Jan Plovsing

Forord

Danmark Statistik kan i 2000 fejre 150-års jubilæum, idet den første centrale danske statistikinstitution begyndte sin virksomhed efter kgl. anordning den 1. januar 1850. Efterfølgende er hvert 50-års jubilæum blevet markeret med udgivelse af en beretning om statistikkens udvikling siden seneste mærkedag. I forbindelse med 150-års jubilæet udgives *Dansk Statistik 1950-2000* som et 2-binds værk på over 450 sider redigeret af fhv. afdelingschef *Poul Jensen*.

Nærværende oversigt med titlen *Dansk Statistik 1850-2000* er tænkt som en introduktion til de mere omfattende beretninger om statistikkens udvikling i Danmark. Den lægger hovedvægten på 1. bind af *Dansk Statistik 1950-2000*, der indeholder et resume af udviklingen før 1950. Samtidig er det søgt at give den interesserede læser et umiddelbart overblik over udviklingen frem til år 2000. Oversigten er redigeret af administrationschef *Henrik Munck*.

Jan Plovsing, rigsstatistiker

Indholdsfortegnelse

1. Statistikkens grundprincipper	7
2. Den første danske statistik	7
3. Det statistiske Bureau 1850-1895	8
4. Statens statistiske Bureau 1896-1913	10
5. Det statistiske Departement 1913-1966	12
6. Danmarks Statistik 1966 til 1980	17
7. Danmarks Statistik 1980 til 1990	21
8. Danmarks Statistik 1990 til 2000	23
9. Status og perspektiver	28

Oversigter:

Statistikkens chefer 1850-2000	3
Statistikkens ministre 1850-2000	5
Vigtige årstal i dansk statistik	6
Statistikkens fire centrale publikationer	19
10 vigtige udviklinger i statistikken	31
Statistikudgifters andel af BNP 1950-2000	32
Statistikkens ansatte på områder 1952/2000	32
Statistikkens ansatte efter stilling 1950 og 2000	32
Statistikkens adresser 1850-2000	32

Statistikkens ministre 1950-2000

*Finansministre (1950-1961) og
Økonomiministre (fra 1961)*

1950,1953-60: Viggo Kampmann (S)
1950-53: Thorkild Kristensen (V)
1960(-61)-64: Kjeld Philip (R)
1964: Poul Hansen (S)
1964-65: Henry Grünbaum (S)
1965-68,1979-82: Ivar Nørgaard (S)
1968-71,1973-75: Poul Nyboe Andersen (V)
1971-73,1975-78: Per Hækkerup (S)
1978-79,1982-87: Anders Andersen (V)
1987-88: Knud Enggaard (V)
1988-90: Niels Helveg Petersen (R)
1990-92: Anders Fogh Rasmussen (V)
1992-93: Thor Pedersen (V)
1993- : Marianne Jelved (R)

*Økonomi-
minister
Marianne
Jelved*

Økonomiministerens jubilæumsgave

Ved Danmarks Statistiks 150-års jubilæumsfest for institutionens ansatte den 11. februar 2000 i FalconerCentret overrakte økonomiminister Marianne Jelved sin jubilæumsgave ledsaget af en jubilæumshilsen, hvori hun bl.a. udtalte:

- Jeg er glad for, at jeg kan være stolt af at kunne sige til lykke til jer. Danmarks Statistik er en historisk, hæderkronet, autoritativ institution, hvis integritet og kvalitet altid har været og er det centrale adelsmærke. Som politiker og minister med ansvar for Danmarks Statistik er det min opgave at forsvare og fastholde Danmarks Statistik som en institution uafhængig af det politiske miljø. Det er umiddelbart en meget enkel opgave, men i virkeligheden en besværlig opgave, dog ikke på grund af Danmarks Statistik.

Jeg er klar over, at det kræver både klogskab og visdom at kunne løse den opgave, som I skal løse, og derfor er jeg stolt over at kunne forære Danmarks Statistik en bestemt gave, som jeg har ledt efter. Det skulle være en UGLE, og denne ugle er lavet på et kunstnerkollegium i Tengelenge 180 km nord for hovedstaden i Zimbabwe. Den er symbol på de første 150 år, men også et budskab om, at Danmarks Statistik skal klare sig i de næste 150 år i en meget mere international verden.

Vigtige årstal i dansk statistik

1769 og 1787	Første danske folketællinger gennemføres, men bliver ikke bearbejdet
1797-1819	<i>Dansk-Norsk Tabel-Kontor</i> skal lave finansstatistik og folketællinger
1801	Første fuldstændige danske folketælling, men først publiceret i 1834
1833-1848	<i>Tabelkommission</i> sammensættes af højt placerede embedsmænd
1849	Kgl. anordning udstedes 1.december om et selvstændigt statistikbureau
1850-1895	<i>Det statistiske Bureau</i> under Indenrigs-, fra 1853 Finansministeren
1869	1. udgave af <i>Statistiske Sammendrag</i> som forløber for Statistisk Årbog
1871	Kommunerne overtager lokale folketælleopgaver fra præster og lærere
1895-1913	1. statistiklov vedtages og navnet ændres til <i>Statens statistiske Bureau</i>
1896	1. årgang af <i>Statistisk Årbog</i> udkommer; afløser aperiodiske sammendrag
1909	1. årgang af <i>Statistiske Efterretninger</i> udkommer til hurtigere formidling
1913-1966	I kraft af større og status ændres navnet til <i>Det statistiske Departement</i>
1917	Departementet får ansvaret for krigens rationering af levnedsmidler
1924	Lov om folkeregistre forbedrer grundlaget for befolkningsstatistikken
1935-1936	Erhvervstælling kortlægger strukturer, og konjunkturstatistik udbygges
1940-1945	2. Verdenskrig medfører restriktioner i publicering og revideret ledighedstal
1945	Folketælling rekonstruerer folkeregistre; første officielle nationalregnskab
1958	I forbindelse med erhvervstælling oprettes et statistisk erhvervsregister
1961	Det statistiske Departement flyttes fra Finans- til Økonomiministeriet
1965	Nyoprettet Adm.råds-udvalg laver lovforslag om nyordning af statistikken
1966	Lov om <i>Danmarks Statistik</i> i kraft med rigsstatistiker og uafhængig styrelse
1968	CPR-nummeret indføres til generelt anvendt identifikation i offentlig adm.
1971	DSt får eget edb-anlæg, der bl.a. bearbejder skemaer fra 1970-folketælling
1975	Lov om <i>Centralt Erhvervsregister</i> vedtages til administration af DSt
1978	Lov om Offentlige Register og om Bygge- og Boligregister vedtages
1981	Højesteret giver DSt medhold i krav om data fra kommuner om bostandslov
1981	Registerbaseret folke- og boligælling i fuld skala blandt verdens første
1990	Danmarks Statistik bedømmes som værende blandt 'de bedste i staten'
1996	DSt fastlægger mål i <i>Strategi 1996</i> ; lov om CVR vedtages til adm. i DSt
1999	Ny <i>Strategi 2005</i> vedtages; <i>Centralt Virksomhedsregister (CVR)</i> i brug

1. Statistikkens grundprincipper

Denne oversigt gennemgår hovedtrækkene i udviklingen af den danske statistik. Vægten er lagt på de seneste erfaringer, men den kommer også ind på statistikkens tidligste tid fra midten af 1700-tallet og frem.

Først skal nævnes de **grundprincipper**, der gælder for produktionen af statistik i Danmark. Et af de tidligst formulerede principper er **offentliggørelsesprincippet**. Det skal sikre, at statistikken bliver tilgængelig for alle. Det medfører igen et krav om, at publiceringen ikke må underkastes kontrol fra overordnede myndigheder. Offentliggørelsesprincippet blev klargjort så tidligt som i 1834 og siden lovfæstet i 1895.

Når statistikken skal være til rådighed for alle og kunne anvendes til forskellige formål, må den udformes sagligt og neutralt. Den må ikke kunne påvirkes af bestemte interesser; hverken politiske, forvaltningsmæssige eller erhvervmæssige. Det kræver, at statistikken må fremstilles af en **uafhængig institution**, der afgør, hvordan materialet skal udarbejdes og præsenteres. En sådan institutionel uafhængighed har i Danmark været gældende siden 1850, om end den først blev lovmæssigt formuleret i 1966.

En anden forudsætning for tallenes troværdighed er naturligvis, at de har høj **kvalitet**. Deres anvendelighed beror på, at de belyser relevante samfundsmæssige fænomener. Det er vigtigt for kvaliteten, at de grundoplysninger, som statistikken bygger på, i al væsentlighed er korrekte og indsendes til tiden. Heraf følger, at borgere, erhvervsvirksomheder, kommuner, statsinstitutioner og andre indberettere skal være tilstrækkeligt motiverede til at gøre deres del af arbejdet. De skal blandt andet have **tillid** til, at deres data alene bruges til statistiske formål.

Det er baggrunden for et princip, som i Danmark har eksisteret gennem mere end 100 år og som er fælles med mange andre lande:

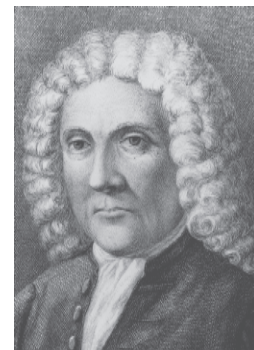
Statistiske primæroplysninger må ikke anvendes i anden sammenhæng eller videregives i en form, hvor de lader sig identificere. Dette princip om **statistisk fortrolighed** blev i 1978 lovfæstet i registerlovgivningen.

Produktionen af statistik i Danmark havde fra sin begyndelse en stor grad af centralisering, der var knapt så sædvanlig i det øvrige Europa. Som **centraliseringsprincippet** praktiseres i Danmark, understøtter det de andre principper.

2. Den første danske statistik

Indtil første halvdel af 1700-tallet blev der i enevældens Danmark ikke fremstillet nogen statistik af betydning. I 1703 indsamlede man oplysninger til en folketælling på Island, der på det tidspunkt var en del af det Danske Monarki. I Sverige og Finland, der da hørte til det svenske rige, indsamlede man meget tidligt, nemlig fra 1749 systematiske oplysninger fra kirkesognene om befolkningsudviklingen.

Oprindeligt sorterede den danske statistik under *Rentekammeret*, der i funktion kan sidestilles med det nuværende Finansministerium. Rentekammeret forestod selv bearbejdningen af de to første i princippet landsomfattende folketællinger i 1769 og 1787 med bistand af private, for tilfældet ansatte medarbejdere. Arbejdet med tællingerne trak ud, og resultaterne blev ikke systematisk offentliggjort.

Árni Magnússon gennemførte som udstationeret for den danske stat i 1703 en islandsk folketælling

Først ved tællingen i 1801 blev alle befolkningsgrupper talt, og den betragtes som den første fuldstændige folketælling her i landet, men den blev først endeligt bearbejdet i forbindelse med næste tælling afholdt i 1834. Fra dette tidspunkt er der med regelmæssige mellemrum afholdt folketællinger indtil 1970 baseret på indsamling af oplysninger om alle medborgere via lokale instanser.

I 1788 blev statistik, nærmest i betydningen samfundsbeskrivelse, indført som lærefag ved universitetet. I 1790 udgav Frederik Thaarup en *Kort Veiledning til det danske Monarkis Statistik*, og senere fulgte værker af statistikere og økonomer under navne som *Den danske Stats Statistik* eller *Danmarks Statistik*.

Oprettelsen af *Dansk-Norsk Tabel Kontor* i 1797 var det første forsøg på at skabe en offentlig statistik med en fast organisation. Hovedopgaven var i første omgang en opgørelse over de offentlige finanser, men kontoret fik i 1801 også ansvaret for folketællingen. Det disponerede dog kun over beskedne midler, og i 1819 blev det nedlagt efter de hændelser, der ramte Danmark efter Napoleonskrigene 1807-13, statsbankerotten og Norges adskillelse fra det danske monarki i 1814.

En tid fulgte uden selvstændigt organiseret statistikproduktion. Men behovet var stigende, og i 1833 blev *Kommissionen angående Tabelværket i Danmark* nedsat. På trods af sin relativt løse organisation var kommissionen et klart fremskridt.

1830'erne og 40'erne var overalt i Vesteuropa kendetegnet af en betydelig interesse for statistik og af et krav om indsigt i statshusholdningerne. Behovet blev yderligere styrket i Danmark, da de rådgivende stænderforsamlinger trådte sammen i 1835.

Kommissionens arbejde resulterede i den første offentliggjorte oversigt over *statsfinanserne*. Den udarbejdede også en folketælling i 1834. I 1839 blev kommissionen udvidet og fik samtidig ansvaret for statistik om *Hertugdømmerne* Slesvig-Holsten. I det

følgende tiår blev nye emner som ejendoms-, landbrugs-, kriminalstatistik, udenrigshandel og skibsfart gjort til genstand for kommissionens offentliggjorte undersøgelser.

I længden kunne den løse organisation dog ikke leve op til kravene, og Tabelkommissionen opløstes i 1848. Det skete samtidig med *begivenhederne i 1848*, hvor en stærk selvstændighedsbevægelse i Slesvig-Holsten søgte at løsrive Hertugdømmerne fra monarkiet, og hvor vejen for en *demokratisk grundlov* blev banet i Danmark.

3. Det statistiske Bureau 1850-1895

Efter Tabelkommissionens ophør blev statistikken i slutningen af 1848 midlertidigt henlagt til det nyoprettede Finansministerium, mens regeringen forberedte en mere permanent ordning. Den kom i december 1849 med oprettelsen af *Det statistiske Bureau*, først under Indenrigsministeriet, men fra 1853 under Finansministeriet. Bureauets chef, professor i nationaløkonomi *A.F. Bergsøe* - han havde tidligere været konsulent i Tabelkommissionen - fik udstrakt kompetence med en selvstændig stilling i forhold til ministeren. Men bureauet fik kun en beskedent størrelse.

Efter Bergsøes død i 1854 var forhenværende indenrigsminister *M.H. Rosenørn* chef i ganske kort tid, indtil han blev afløst af *C.N. David*. Davids lange embedsperiode (1854-1874) faldt sammen med den første industrielle udvikling i Danmark. Samfundet efterspurgte statistik over industrien, men bureauet stillede sig afvisende. Baggrunden var, at institutionen i 1855 havde gjort et stortilet, men mislykket, forsøg på at udarbejde en regelmæssig *industristatistik* i tilknytning til de femårige folketællinger. For årene 1871 og 1872 gennemførtes dog en industritælling med begrænset sigte, der trods mangler alligevel belyste den industrielle fremgang i Danmark efter krigen i 1864, hvor toldgrænserne blev rykket nordpå til Kongeåen.

Departementstidenden,

udgivet, redigeret og forlagt

af

Justitsraad J. Siebe,

Expeditionschef og Statssekretariatet og Sekretar hos Præsidenten i Statsraadet.

Nr 77.

Den 7de December.

1849.

Blandede Efterretninger.

Indenrigsministeriet.

Under Sble Destr. Schleben har Indenrigsministeren udfærdiget følgende Kundgjørelse for Kongeriget Danmark angaaende Indenrigsministeriets Ordning:

Paa min berom nedlagte allerunderdanigste Førestilling har Hans Majestæt Kongen under 19de s. N. og 1ste kennees allernaadigst bifaldet, at de under Ministeriet henlagte Forretninger fra 1ste Januar 1850 fordeles paa følgende Maade:

Under Sble Departement

(Directeur, Justitsraad L. W. Larsen, R. af D.

Comiteret: Indenrigsministerens Sekretar, Kammerjunfer Gelsen)

Det statistiske Bureau

(Chef, Professor N. F. Bergsøe)

Bearbejdelse og Offentliggjørelse af Oversigten over statistiske Forhold under Overtillsyn af hvert vedkommende Ministerium.

Den Kgl. Anordning af 1. december 1849 om oprettelse af Det statistiske Bureau som et kontor under Indenrigsministeriets 3. departement blev kundgjort i Departementstidenden.

På det organisatoriske plan arbejdede David, der efter tidens skik havde flere embedsstillinger, for at styrke forbindelserne til den øvrige administration og til samfundet som helhed. Som medlem af Rigsdagen fik han indflydelse på *kommunalloven* af 1867, der bestemte, at kommunerne kunne deltage i statistisk arbejde. En lov, der bl.a. banede vejen for, at man i 1870 kunne indføre ændringer i indsamlingsteknikken ved folke-

tællingerne og behandle oplysningerne mere effektivt.

I 1873 tiltrådte den første regulært fuldtidsansatte chef for bureauet, økonomen V.A. *Falbe Hansen*. Året efter blev bureauets *selvstændighed* i forhold til ministeriet cementeret, efter at der i nogen tid havde været usikkerhed herom. Det blev nu slået fast, at det ikke skulle indordnes under nogle af Finans-

Slotsholmsgade 2 (Kancellibygningen, også kaldet „Den røde Bygning“) blev hjemsted for statistikken fra 1850 til 1896

ministeriets departementer. Dog var beslutninger om personale- og lønningsforhold forbeholdt **finansministeren**, der skulle godkende en **årlig arbejdsplan**. Det var den stærke konseilspræsident og finansminister **J.B.S. Estrup**, der fastlagde ordningen.

Falbe Hansens tiltrådte i 1878 en stilling som professor i statsøkonomi. Han blev erstattet af fuldmægtig i Krigsministeriet, cand.polit. **Marius Gad**. Gad kom til at virke under forhold, der politisk set var præget af de stærke konflikter mellem den siddende Højre-regering og oppositionens Venstre-grupperinger.

Haltede den danske statistik bagefter i denne periode? Eftertiden mener det. Opgørelser for industrien savnedes næsten helt, og det samme gjaldt for statistik om de sociale forhold. Det sidste blev kritiseret af et folketingsudvalg, der under Rigsdagens forhandlinger i 1891 om en revideret fattiglov helt havde måttet undvære „en fyldig Arbejderstatistik“.

Desuden var fundamentalt vigtige statistikker som udenrigshandelsstatistikken og statistik over landbrugets høstresultater af **dårlig kvalitet**. I det hele taget var publiceringen præget af en **ujævn rytme** og af unødvendigt detaljerede tabeller, der undertiden var ledsaget af vidtløftige tekstkommentarer.

Det skal dog med i vurderingen af bureauets indsats i de år, at medarbejderstaben og ressourcerne fortsat var yderst begrænsede, og at lovgrundlaget for arbejdet var for spinkelt. Bureauet fremholdt selv ved flere lejligheder dets begrænsede muligheder, og i 1890 fremsatte regeringen forslag til en **lov om statistikken**. Den ville blandt andet medføre, at bureauet kunne rekruttere en stærkere og mere professionel rygrad. Selvom det kunne dokumenteres, at både Sverige og Norge brugte langt flere penge til formålet, kunne forslaget ikke gennemføres, bl.a. fordi den liberale opposition ikke ville bevilge flere midler til området.

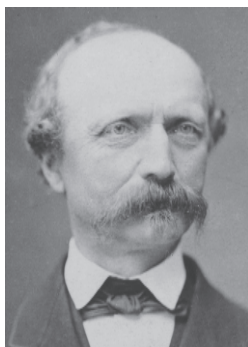
Det blev genfremsat i flere rigsdagssamlinger, men kunne fortsat ikke vedtages, selv om der i og for sig var stor tilslutning til indholdet, som det efterhånden var blevet udformet. Medvirkende hertil var sandsynligvis de politiske konflikter i Rigsdagen. Her gennemførte Estrups regering **provisoriske finanslove**, mens flertallet i Folketinget, bestående af de forskellige Venstre-grupperinger, manglede indflydelse på centrale spørgsmål.

Provisorieårene blev brudt ved forliget om finansloven i 1894, der medførte Estrups afgang som regeringsleder. I det nye og mere forhandlingsprægede klima blev statistikforslaget omsider vedtaget i december 1895 og var den **første egentlige lov om den danske statistik**. Et par måneder før var Gad trådt tilbage.

4. Statens statistiske Bureau 1896-1913

Loven tillod en forstærket rekrutteringsindsats. Den fandt sted under en ny chef, den

Som konseils-
præsident
1875-1894 var
J. B. S. Estrup
også statistik-
kens minister

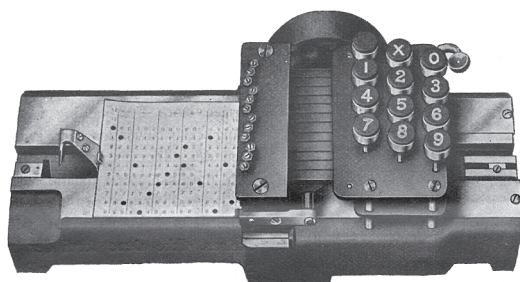
trænede statistiker **Marcus Rubin**. Han var grundlægger og leder af *Københavns statistiske Kontor*. For at vise forskellen til det københavnske kontor ændredes navnet til **Statens statistiske Bureau**.

Ved at gøre bureauchefen til direktør, fik institutionen **egen afdeling på finansloven**. Det akademiske personale blev udvidet til at omfatte to kontorchefer og fire fuldmægtige, og den øvrige stab voksede også i antal. 1895-loven gav med sin konkrete beskrivelse af aktiviteterne klare retningslinier for

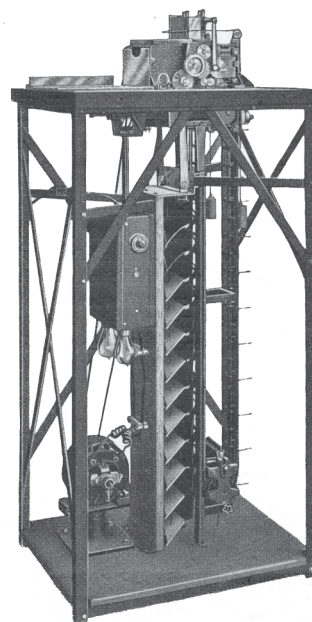
bureauets arbejde. Beskrivelserne omfattede alle kendte statistikområder - både dem, der allerede fandtes, og dem, som savnedes. Loven, der som et hele understregede **centraliseringsprincippet**, fastlagde desuden, at det statistiske materiale skulle offentliggøres så hurtigt som muligt.

Loven viste sin effekt i årene der fulgte. Formen i offentliggørelsen blev moderniseret, ikke mindst oprettelsen af **Statistisk Årbog**, som fra og med 1896 betød en væsentlig forbedring af tallenes overskuelighed og aktualitet. Dog var der ikke i 1895-loven bestemmelser, der gav befolkningen og erhvervene pligt til at besvare statistiske spørgsmål. Når oplysningerne ikke kunne indsamles administrativt, måtte der skaffes lovhjemmel, når en ny statistik skulle iværksættes. Det var fx tilfældet ved en **industri- og håndværkstælling** i 1897. Ved denne lejlighed blev princippet om statistisk fortrolighed introduceret, idet de erhvervsdrivende fik løfte om, at de indsamlede oplysninger ikke ville blive brugt i administrative sammenhænge.

I forbindelse med folketællingen 1911 tog Statens statistiske Bureau for første gang hulkortmaskiner i anvendelse. Maskinerne var opfundet af amerikaneren Hermann Hollerith, der deltog i den amerikanske folketælling i 1880. Da tællearbejdet endnu syv år senere ikke var afsluttet, fandt han på at automatisere arbejdet ved hjælp af huller i papir, der blev afprøvet ved 1890-tællingen. Hollerith startede sit eget maskinfirma, der senere blev sammenlagt med andre firmaer som starten til det nuværende IBM.

Hullemaskine

Sortermaskine

Efter den lovende start fortsatte bureauet i de følgende år med at forbedre og udvide sit arbejde på en række områder. I formidlingsvirksomheden blev hovedresultaterne fra de forskellige tællinger hurtigere offentliggjort i det nye tidsskrift *Statistiske Efterretninger*, der udkom første gang i 1909.

Undervejs i forløbet havde Marcus Rubin forladt bureauet for at tiltræde stillingen som Generaldirektør for Skattevæsenet. *V.A. Falbe Hansen*, der havde været bureauchef 25 år forinden, blev konstitueret for en toårig periode, indtil *A.M. Koefoed* blev chef i 1904.

5. Det statistiske Departement 1913-1966

I 1913 gennemførtes endnu en lovændring med en organisatorisk styrkelse af statistikken i Danmark. Institutionen blev udvidet og fik navn og status som *Det statistiske Departement*. Det var formelt en følge af den størrelse, den havde fået. Men det var reelt også en anerkendelse af indsatsen efter rekonstruktionen i 1896. Kort tid efter 1913-loven var trådt i kraft, blev kontorchef *Adolph Jensen* ny leder af departementet.

Samtidig steg antallet af akademiske medarbejdere, og medarbejderstabens kvalifikationer var efterhånden tilfredsstillende. Institutionen var rustet til at gå i gang med de opgaver, der endnu ikke var løst tilfredsstillende. Større begivenheder skulle imidlertid påvirke det nye departements opgaver. *Første Verdenskrig* udbrød, og statistikkens funktion og indhold skulle helt frem til 1950'erne blive påvirket af verdensomspændende krige og kriser.

Midt i en krigstid

De specielle vilkår under *Første Verdenskrig* viste sig bl.a. i 1917, hvor departementet uden for sit normale arbejdsområde fik tildelt ansvaret for *rationeringen af levnedsmidler*. Udenrigspolitiske hensyn gjorde, at publi-

ceringen af tal for handelen med udlandet blev begrænset under krigen. Men omvendt var årene fra 1914 til 1918 præget af en kraftig statistisk udvikling, navnlig på det erhvervsøkonomiske område, og ikke mindst med baggrund i krigsøkonomiens krav. Et egentligt *detailpristal* blev etableret som supplement til andre prisstatistikker, og departementet udviklede også en årlig *industriel produktionsstatistik*. Endeligt banede krigen vejen for en længe savnet statistik over *værdierne i udenrigshandelen*.

I *mellemkrigsårene* blev statistikken igen præget af usædvanlige vilkår. 30'ernes krise og regeringens krisepolitik savnede fortifælde i dansk økonomisk historie. *Einar Cohn* blev i 1936 institutionens ny leder. Han var uddannet i Det statistiske Departement, men kom fra en stilling som chef for *Valutacentralen*. Med udgangspunkt i behovene for økonomisk styring, blev der sat fokus på *konjunkturstatistikken*, der i disse år fik sit gennembrud med blandt andet *korttidsstatistik på udsnitsbasis*.

Teknikken var ressourcebesparende, men forudsatte et totalmateriale som grundlag for udsnitsdannelsen. Metoden var derfor kun velegnet for landbrug og industri, hvor der var årlige totaltællinger. Dog blev der lige før Anden Verdenskrig etableret et *detailomsætningsindeks*, der byggede på kvartalsvise indberetninger.

En anden central konjunkturindikator var *detailpristallet*, der fik betydning for mange familiers privatøkonomi, da det blev anvendt til lønreguleringer. Endelig kan det nævnes, at der i 1930'erne blev tilrettelagt en *bedre arbejdsløshedsstatistik*, der blev indledt i 1941.

Til belysning af *erhvervsstrukturen* udarbejdedes årlige landbrugstællinger og med ca. 10 års mellemrum erhvervstællinger for byerhvervene. Der blev endvidere etableret regelmæssig *husleje- og boligstatistik*, og befolkningsstatistikken blev betydeligt forbedret efter indførelsen af *kommunale*

I 1917 fik Det statistiske Departement administrativt ansvar for levnedsmiddelrationeringen.

Det særlige "fordelingskontor" blev ledet af den senere departementschef Einar Cohn (1936-1955)

folkeregistre i 1924. Endeligt inspirerede 1930'ernes makroøkonomiske overvejelser til eksperimenter med opgørelser over nationalregnskabet; en tendens, der også viste sig i andre europæiske lande.

Den tyske besættelse af Danmark under **Anden Verdenskrig** skabte indlysende nok ekstraordinære forhold for fremstillingen af statistik. Flere statistiske publikationer blev **fortroligtstemplede**, og ledighedstallene fik efter en regeringsbeslutning et nyt begrebsmæssigt indhold med indførelsen af termen **Egentligt arbejdsløse**. Introduktionen af dette snævrere begreb skal ses i sammenhæng med besættelsesmagtens krav om import af dansk arbejdskraft til Tyskland. Udbygningen af **nationalregnskabet** fortsatte under krigen, men i et langsommere tempo, og en planlagt erhvervstælling blev udskudt. Omvendt skabte krigstidens lovgivning på flere felter et effektivt grundlag for indsamling af statistiske primæroplysninger.

De særlige omstændigheder under krigsårene medførte uorden i folkeregistreringen. For at råde bod på dette havde Indenrigsministeriet og Det statistiske Departement i stilhed planlagt en folketælling til afholdelse hurtigst

muligt efter besættelsens ophør. Den blev afholdt i juni 1945.

Som følge af manglen på valuta til import af de mange savnede varer blev der i årene efter verdenskrigens afslutning fastholdt en reguleringsøkonomi. Det betød, at de statistiske primæroplysninger frem til 1950'erne i vid udstrækning blev foretaget på baggrund af kriselovgivningen. Fagligt var i de sidste år af 1940'erne den største landvinding de nye **nationalregnskabsopgørelser**. De første tal blev publiceret i 1945. Et nyt statistisk instrument var klart til at blive taget i brug under nye former for nationaløkonomisk planlægning.

Nye statistiske behov

Ved 1950'ernes begyndelse var Danmark på vej mod et friere økonomisk liv. Marshallhjælpen fra USA knyttede de europæiske økonomier tæt sammen. Den danske økonomi og samfundet i det hele taget fik en **ny dynamik** i løbet af tiåret. En tendens, der fortsatte og styrkedes op gennem 1960'erne, og som skærpede kravene til aktualiteten, kvaliteten og omfanget af statistikken.

*Frederiksholms
Kanal 27 var stati-
stikkens hovedsæde
fra 1940-1973*

Finanspolitikken fik en mere central konjunkturregulerende rolle, og behovet for et detaljeret og ajourført overblik over økonomiens bevægelser steg. Som et konkret udtryk for den tendens, oprettede regeringen i 1947 et **Økonomiministerium**, der i samarbejde med Det statistiske Departement i 1948 indledte opstillingen af såkaldte **national-budgetter**. Nationalregnskaberne, der i perioden fortsat var under udbygning, var et nødvendigt grundlag for budgetterne og tilsvarende senere beregninger.

Men der manglede økonomisk primærstatistik bl.a. til nationalregnskabsformål, og afviklingen af reguleringsøkonomien forringede grundlaget for indsamling af primærstatistik. Departementet stod med andre ord over for betydelige vanskeligheder.

1950'ernes initiativer

Hvad de statistiske metoder angår, kom de nye impulser fra USA. Her havde man i flere år udarbejdet omkostningseffektive statistikker på baggrund af repræsentative udsnit.

Man kendte allerede **udsnitstællinger** i Danmark, hvor de havde været brugt ved landbrugs- og industristatistik. En bredere anvendelse af metoden forudsatte imidlertid nye faciliteter. I erhvervsstatistikken var der brug for et **register over samtlige virksomheder** og i personstatistikken for en **interviewerorganisation**. Der blev gennemført forsøgsvisse arbejdsstyrketællinger i begyndelsen af 1950'erne. De var baseret på interviewning med en repræsentativt udvalgt gruppe, men arbejdet blev indstillet efter et par år. I 1956 begyndte departementet at opbygge et erhvervsregister ud fra eksisterende kilder.

Databehandling

Allerede fra 1911 havde institutionen anvendt hulkortmaskiner, både til sortering og optælling af data. Omkring 1950 begyndte hulkortteknikken at blive mere og mere avanceret, og der var en gevinst i at sætte stadigt flere opgaver på hulkort. Da staten oprettede sin egen edb-central - **I/S Statens og Kommunernes Datacentral** - kom Det statistiske Departement til en skillevej: Skulle man

vælge at fortsætte den hidtidige udvikling, eller skulle man skifte hest og melde sig som bruger af den nye store centrale datamaskine, der var tænkt til at dække offentlige opgaver over en bred front?

Det statistiske Departement valgte dengang at holde sig til de *små maskiner*. Men strategiens gennemførelse blev svækket af en stærk efterspørgsel efter institutionens veludannede operatører, der fik beskæftigelse ved mere avancerede systemer andre steder.

Lovforslag forkastes

I starten af 1950'erne søgte man også at ændre institutionens lovgrundlag, der ikke var grundlæggende ændret siden 1895. Regeringen fremsatte i 1954 et *lovforslag*, der skulle forpligte virksomheder og personer til at afgive statistiske oplysninger. Forslaget indeholdt en bemyndigelse til finansministeren, der kunne lade departementet indsamle statistiske oplysninger fra både private og virksomheder og iværksætte sanktioner for den eller dem, der ignorerede indberetningspligten.

I det nye lovforslag blev Det statistiske Departements arbejdsområde fastsat til at være „statistik om samfundsforholdene i videste forstand“. Disse bestemmelser ville sikre institutionen et bredt genstandsfelt og stærke midler til at føre de statistiske intentioner ud i livet. Men omvendt ville departementet i højere grad end hidtil blive afhængig af en finansminister med stærk placering i forhold

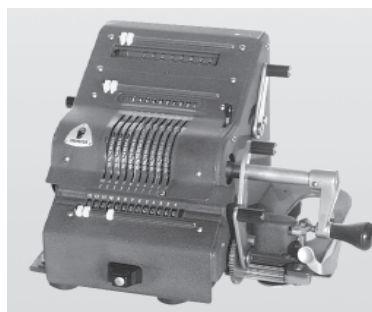
til statistikken. Politisk blev den generelle *bemyndigelse til finansministeren* opfattet som en fortsættelse af krigstidens bemyndigelseslovgivning. Lovforslaget, som blev kaldt 'posekikkerloven', kom på denne baggrund ikke frem til 1. Behandling i Folketinget.

Bortfaldet af lovforslaget medførte i første omgang, at nogle forberedte statistikker måtte opgives. Muligheden for et tidssvarende lovgrundlag for departementets arbejde fortonede sig midlertidigt, og man kan ikke afvise, at det svækkede institutionens initiativ. Samtidig var det blevet sværere at rekruttere universitetsøkonomer, der i tiden efter krigen fik særdeles gode muligheder i andre offentlige institutioner.

Betingelserne for, at statistikken kunne honorere samfundets nye krav, var med andre ord ikke de bedste i 1950'erne. Det var under de vanskelige omstændigheder, at den tidligere afdelingschef i Tolddepartementet *C. Ulrich Mortensen* i 1955 tiltrådte som ny chef. Blandt problemområderne var arbejdsmarkedsstatistik og statistik for serviceerhvervene. Statistik til brug i den fysiske planlægning var ikke tilstrækkeligt udbygget, og det efterlod udækkede behov både i erhvervslivet og i det offentlige. Da *Det økonomiske Råd* blev oprettet i 1962, blev manglerne tydeligere. Rådet anbefalede gennemførelsen af en indkomstpøolitik som middel til at løse ubalancer i økonomien, men en sådan politik forudsatte en udbygget løn- og regnskabsstatistik. Den var der imidlertid ikke lovmæssigt grundlag for at etablere.

De første elektriske bordregnemaskiner som forløber for lommeregner og pc blev først anskaffet i 1960'erne - indtil da var statistikkens håndværktøj mekaniske regnemaskiner som "klapretræ" (plustæller) og "svinger" (kunne gange/dividere)

Departementschef
C. Ulrich Mortensen
(1. aug. 1955-
30. nov. 1965)

1950'ernes fremskridt og problemer

Alligevel var perioden fra starten af 1950'erne og frem til midten af 1960'erne ikke uden fremskridt. Navnlig bearbejdningen og publiceringen af de statistiske oplysninger blev forbedret. Folke- og bolig-tællingen gav en bredere belysning af befolkningens boligforhold, erhvervsforhold og geografi.

Ved *erhvervstællingen* i 1958 opdelte man for første gang det samlede erhvervsmarked i „handelsområder og -distrikter“. I publiceringen af materialet lagde man større vægt på talmaterialet og nedtonede tekstkommenterne. Til gengæld blev de sammenfattende *konjunkturoversigter* udbygget, og de årlige oversigter over den økonomiske udvikling blev mere brugervenlige.

Mod slutningen af Det statistiske Departements levetid gjorde store pristigninger *pristallene* til særligt interessante statistiske indikatorer. Detailpristallet var grundlaget for lønningernes dyrtidsregulering, og det påvirkede også skatterne. Og da en stadig større del af samfundets goder netop blev finansieret af skatterne, medvirkede pristallet til at øge den i forvejen høje inflation. I den situation var det vanskeligt at gennemføre en effektiv finanspolitik, og i 1963 blev det ved lov besluttet, at lønreguleringer i fremtiden skulle foretages med udgangspunkt i et særligt reguleringspristal, rensat for direkte - og så vidt muligt også indirekte - skatter.

Netop fordi beregningerne af pristallene havde kontant effekt på lønudviklingen, fik de større opmærksomhed i offentligheden end sædvanligt for statistiske opgørelser. Fra 1948 var beregningerne også blevet fulgt af et særligt, rådgivende *pristalsnævn*. Der opstod en diskussion i nævnet om rimeligheden i at ændre pristalsvægte midt i en overenskomstperiode.

Diskussionen bredte sig, blev genstand for stærk offentlig interesse og endte i en debat i Folketinget. En debat, der afklarede Det statistiske Departements autonomi, og satte skub i arbejdet med en lovreform.

Lov om Danmarks Statistik

Efter Danmarks Statistiks overflytning til Økonomiministeriet i 1961, blev lovgrundlaget igen en kort tid taget under overvejelse, men der blev ikke taget afgørende initiativer, og i midten af 1960'erne var det almindelige indtryk, at den danske statistik ikke var fuldt på højde med situationen. Hovedproblemet var det forældede lovgrundlag, men det stramme budget og den tiltagende mangel på universitetsøkonomer spillede også ind.

I september 1965 tog departementets minister, økonomiminister *Ivar Nørgaard*, et lovinitiativ. Han henvendte sig til det nydannede *Administrationsråd* med en anmodning om, at rådet kom med forslag til „den fremtidige ordning af de statistiske institutioner“. Et udvalg blev nedsat med det formål at udarbejde lovudkast om departementets beføjelser, forpligtelser og placering i statens organisationssystem.

Udvalget fik en prominent leder i Administrationsrådets formand *Viggo Kampmann*. Han var mangeårig medarbejder i Det statistiske Departement og tidligere finans- og statsminister. Udvalget arbejdede hurtigt, og efter blot ni måneder blev dets forslag i juni 1966 med kun mindre ændringer vedtaget af et enigt Folketing. Den danske statistik havde

nu fået et tidssvarende grundlag, der også af internationale iagttagere er blevet vurderet som forbilledligt.

Efter moderne opfattelse udgør et departement ministerens direkte bagland, hvilket var vildledende i forhold til statistikken. Derfor omdøbte loven institutionen til slet og ret **Danmarks Statistik**. Chefen fik titel af **Rigsstatistiker**. Lovens hovedbestemmelse er, at Danmarks Statistik indsamler, bearbejder og offentliggør statistiske oplysninger om samfundsforhold. Det var i generel form en videreførelse af den gamle lovs detaljerede opgavebeskrivelse. Ud over denne hovedopgave skulle - eller kunne - Danmarks Statistik beskæftige sig med:

- servicevirksomhed mod betaling
- medvirken ved opbygning og udnyttelse af centrale registre til statistiske formål
- bistand til kommissioner mv.
- analyser og prognoser
- internationalt statistisk samarbejde

De fleste af opgaverne var kendte i større eller mindre omfang. Men det faktum, at de nu blev optaget i **formålsparagraffen**, gjorde det klart, at der var tale om en væsentlig udvidelse af institutionens horisont.

Viggo Kampmann (1910-1976) kan tilskrives en væsentlig del af æren for den nye lov om Danmarks Statistik, der blev enstemmigt vedtaget i juni 1966. Det skete efter arbejde i et udvalg under Administrationsrådet, som han var formand for. Udvalget var blevet nedsat i september 1965 på initiativ af den nyudnævnte økonomiminister Ivar Nørgaard. Viggo Kampmann, der blev cand.polit. i 1934, var allerede som student 1931-32 ansat i Det statistiske Departement. Efter kandidateksamen var han ansat som sekretær/fuldmægtig 1936-46. Efterfølgende var han bl.a. 1946 økonomisk-statistisk konsulent i Skattedepartementet, 1947 blev han chef for Det økonomiske Sekretariat og i 1950 direktør for Hypotekbanken. Han var finansminister 1950 og 1953-60, hvorunder han i 1954 fremsatte et forslag til en statistiklov, som ikke kunne gennemføres. Efter årene 1960-62 som statsminister blev han i 1965 formand for Administrationsrådet, som bl.a. varetog behandlingen af den nye lov om Danmarks Statistik.

Loven præciserer institutionens placering som **central myndighed** for den danske statistik, og i dens §2 bliver det fastslået, at Danmarks Statistik er en **selvstændig** institution, ledet af en **styrelse** med en relativt detaljeret bestemt kompetence. En årligt publiceret **arbejdsplan** fastlægger opgaverne. Økonomiministeren kan dog beordre udarbejdelse af statistik til brug for administration og lovgivning, mod selv at påtage sig finansieringen.

Ud over rigsstatistikeren er **styrelsens øvrige medlemmer** også udpeget af økonomiministeren og sidder for en firårig periode. De skal efter loven have indsigt i erhvervs- og samfundsforhold, men skal ikke varetage bestemte interesser.

Oplysningspligtens hjemmel var i den nye lov blevet samlet, systematiseret og udvidet. Bl.a. blev det muligt at etablere regnskabsstatistik for private erhvervsdrivende som et led i indkomststatistikken.

6. Danmarks Statistik 1966 til 1980

Lov om Danmarks Statistik trådte i kraft den 1. juli 1966 og fik virkning fra den 1. sep-

tember. Samtidig blev udenrigsråd **N.V. Skak-Nielsen** udpeget som ny rigsstatistiker. Han havde en stor opgave foran sig, der krævede tålmodighed og tid. Men han fik også forbedrede arbejdsforhold med en **udvidet medarbejderstab**, der allerede i sommeren 1968 talte 525 årsværk – en kvart gang mere end hidtil. De **økonomiske ressourcer** var også blevet flere.

Blandt de første skridt var gennemførelsen af en behovsanalyse. Der blev nedsat **rådgivende udvalg**, hvor centrale brugerinteresser også var repræsenterede. Efterfølgende blev der gennemført de i loven forudsatte samordningsenqueter. Disse tiltag førte institutionen tættere på brugere og dataleverandører. Specialopgaver, der lå uden for Danmarks Statistiks almindelige offentliggørelsesforpligtelse, kunne som nævnt med den nye lov løses som såkaldte **serviceopgaver på betalingsbasis**.

I 1970'erne gennemførtes en række **samfundsmæssige reformer** i Danmark. Kommunalreformen i 1970 reducerede antallet af kommuner til en femtedel, kildeskatten blev indført samme år, mens der skete en række reformer på social- og uddannelsesområderne. Forudsætningen for flere af reformerne var store **administrative edb-registersystemer**. Systemer, der helt væsentligt påvirkede mulighederne for at udarbejde statistik.

Endelig blev Danmark med virkning fra den 1. januar 1973 medlem af **Det europæiske Fællesskab**, og det havde vidtrækkende konsekvenser for produktionen af statistik. På den baggrund, og med udgangspunkt i det endnu nye lovgrundlag, blev 1970'ernes statistiske forandringer naturligvis meget omfattende.

Mod et registerstatistisk system

De nyoprettede administrative registre kan opdeles i to kategorier: Basisregistre og specialregistre med tilknytning til helt bestemte administrative ordninger. **Basisregistre** var Det centrale Personregister,

*Danmarks første
rigsstatistiker
N.V. Skak-Nielsen
(1. sep. 1966-31.
marts 1988)*

CPR (1968), Det centrale Erhvervsregister, CER, som Danmarks Statistik selv administrerede (1975), og Bygge- og Boligregistret, BBR (1978). Specialregistre var tilknyttet nye tiltag som fx kildeskatten.

Det var den almindelige forventning i Danmark, at den nye udvikling ville få konsekvenser for statistikproduktionen. Den nye lov havde forudset dette og givet Danmarks Statistik de nødvendige instrumenter til at leve op til forventningerne.

I årene omkring 1970 opstod en debat i internationale kredse, hvor skeptikere stillede spørgsmålstegn ved det statistiske potentiale i registersystemer. Debatten, der i fagkredse gik som **"censusproblematikken"**, rejste på det fundamentale plan tvivl om, hvorvidt de registrerede data kunne møde de kvalitative krav til samfundsfaglig statistik. Ville de i virkeligheden, spurgte kritikerne, ikke blot afspejle udviklingen i de administrative systemer uden at pejle tendenser i samfundet? Eller sagt på en anden måde: Var registre ikke alt for sårbare over for ændringer i de administrative ordninger?

Danmarks Statistik ville ikke afvise bekymringerne, men fandt, at egnede metoder kunne reducere problemerne. Og fordelene ved registerstatistikken var indlysende: De var omkostningseffektive, de var totaldækkende og sammenhængende på grund af de **fælles identifikationssystemer**. Derfor skønnede man fordelene på blot lidt længere sigt klart ville overstige ulemperne.

På kort sigt var der dog ingen tvivl om, at en traditionel folke- og boligtælling, som den man gennemførte i 1970, var uundværlig. Men allerede i 1974 blev det besluttet for fremtiden at undgå disse store og tidsrøvende tællinger. Sådanne tællinger blev efterhånden også betragtet som kontroversielle, som det skulle vise sig i flere lande.

Forudsætningen for beslutningen var, at en forventet **registerudvikling** blev realiseret, og at mangler i registerindholdet efterhånden kunne dækkes ind set i forhold til folke- og bolig-tællingsdataene. Forudsætningerne blev opfyldt i løbet af 1970'erne, og 1. januar 1981 var det for første gang muligt at afholde en **registerbaseret folke- og bolig-tælling** i fuld skala.

Tællingen blev også **den sidste**. Oplysningerne fra registre forelå i fremtiden løbende, så der var ikke mere behov for de store tællinger med fem eller ti års mellem-

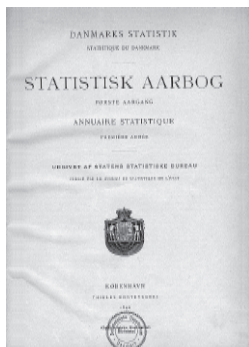
rum. 1981-tællingen var en metodisk prøvesten for registerstatistikens muligheder. Kunne denne store opgave løses, var vejen i almindelighed banet for registerstatistikken.

Den sammenhæng i oplysningerne, som blev skabt som en nødvendig forudsætning for folke- og bolig-tællingen i 1981, kunne videreføres generelt i person-, bolig- og til dels også erhvervsstatistikken. I realiteten førte udviklingen omkring folke- og bolig-tællingen til, at et egentligt **registerstatistisk system** blev etableret.

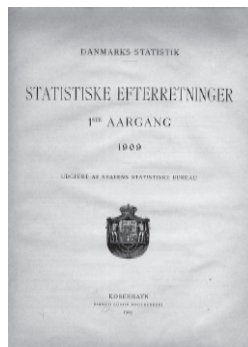
Reformernes statistiske konsekvenser

De mange reformer i 1970'erne skabte både muligheder og behov for ny statistik.

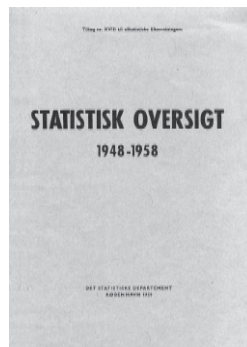
De **nye kommuner** havde behov for detaljeret statistik til planlægning, og Danmarks Statistik etablerede med udgangspunkt i det nye datagrundlag en række service-

Statistisk Årbog
1. årgang udkom i 1896 som afløser for aperiodiske "statistiske sammendrag", der var udkommet siden 1868. I 1952 bliver fransk oversættelse afløst af engelsk. Statistisk Årbog udkommer november 2000 i fornyet flerfarvet design.

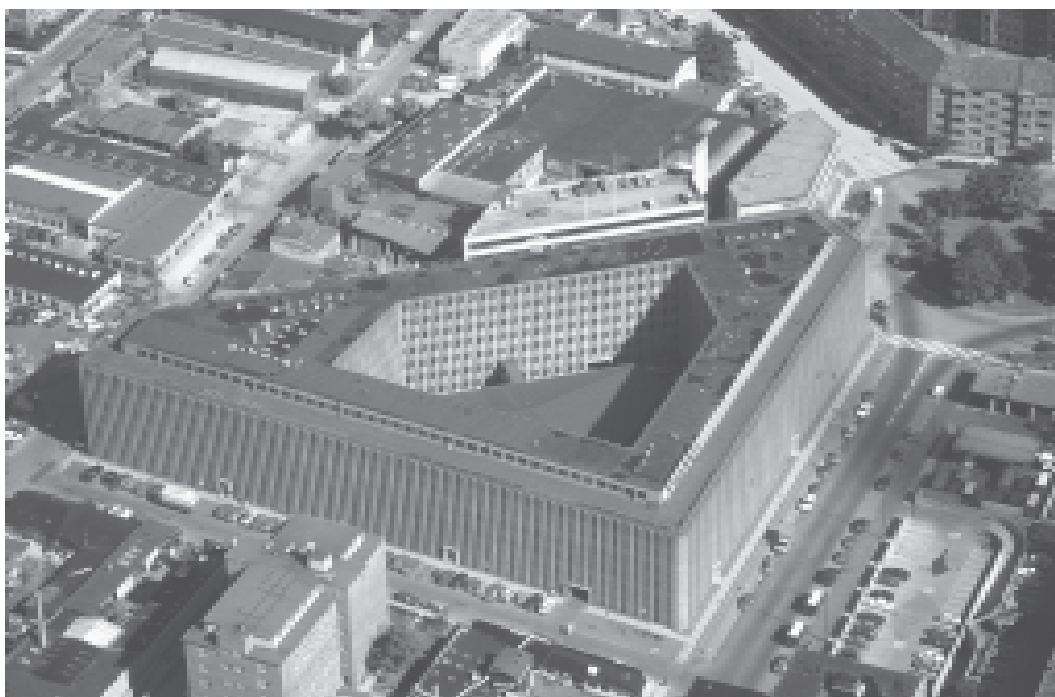
Statistiske Efterretninger
1. årgang udkom i 1909 for at formidle hurtig sammentrængt statistik til offentligheden. I takt med vækst i sidetal er der sket udskillelser i Statistiks-service og opdeling i 16 emnegrupper med 424 numre og 6.786 sider i 1999.

Statistisk Tiårs-oversigt
1. udgave udkom i 1959 som tillæg til Statistiske Efterretninger. Fra 1970 udkom den som selvstændig publikation, senere med årlig temaartikel, engelsk udgave og indlagt CD-rom. Senest suppleret med en 50-års oversigt.

Nyt fra Danmarks Statistik
1. nummer udkom i januar 1967 og har karakter af pressemeddelelse med en hurtig dag-til-dag formidling af ny statistik. Udkommer nu med over 400 numre årlig, trykt med ekstra farve og med valg mellem post, fax og Internet.

Efter at have været spredt på mange adresser samledes Danmarks Statistik i 1973 på adressen Sejrøgade 11 i det statsejede kontorhus Sct. Kjelds Gård på Østerbro

programmer, der kunne afpasses efter den enkelte kommunes forhold.

Kildeskatteordningen gav et betydelig og meget tiltrængt grundlag for en forbedret indkomststatistik. Samarbejdet mellem skattemyndighederne og Danmarks Statistik gav også input til andre statistikgrene.

På **uddannelsesområdet** overtog Danmarks Statistik opgørelsen over elever og studerende. Opgaven, der tidligere havde ligget hos Undervisningsministeriet, blev i Danmarks Statistiks regi udbygget yderligere for at øge indsigten i de mange nye uddannelser. Det omfattende materiale og de mange oplysninger, der lå til grund for statistikkerne, stammede fra de enkelte uddannelsesinstitutioner.

På **socialstatistikens** område skabte en række nye ordninger deres eget datagrundlag, der med tiden fik hver sin udførlige stati-

stik. En sammenhængende socialstatistik blev dog først realiseret senere.

På et enkelt område i den sociale lovgivning producerede ordningen ikke sine egne data. Det var den såkaldte **bistandslov**, der var baseret på skønsmæssige lokale afgørelser og kunne ikke, som de andre ordninger, understøttes af et administrativt edb-register.

Der var imidlertid behov for en indgående statistisk belysning af lovens virkninger, og Danmarks Statistik tilrettelagde i samarbejde med de sociale myndigheder og kommunernes organisation en statistik, der skulle have virkning fra januar 1978. Den var baseret på individuelle oplysninger om **hver enkelt bistandsklient**, der var identificeret ved sit **personnummer**.

Det skulle vise sig at være en kontroversiel fremgangsmåde, og Danmarks Statistik blev i medierne udsat for en meget skarp **kritik**,

der tålte sammenligning med den kritik, som folketællinger havde rejst i andre europæiske lande.

Kritikkernes argument var, at man ikke i længden kunne sikre sig mod udslip af eller misbrug af de sensitive oplysninger om en så udsat gruppe som bistandsklienterne. Danmarks Statistik måtte på sin side holde sig til, at man handlede i overensstemmelse med både bogstav og ånd i 1966-loven, og at oplysningerne om enkeltpersoner var beskyttet af princippet om statistisk **fortrolighed**.

Kritikken førte til, at spørgsmålet om registeranvendelsen i statistikkens tjeneste i 1978 blev særligt grundigt behandlet i en folketingsdiskussion om en generel **lov for offentlige myndigheders registre**.

Resultatet af folketingsdrøftelserne var, at Danmarks Statistik kunne fortsætte den registerstatistiske linie. Men det blev indskærpet, at en tilfredsstillende **sikkerhed** omkring oplysningerne var en forudsætning. Fortroligheden måtte under ingen omstændigheder krænkes.

Problemerne omkring selve bistandslovstatistikken var imidlertid ikke løst med det. En række kommuner **nægtede** at udlevere materiale til statistikken om **bistandsloven**. De bestred, at Danmarks Statistik havde tilstrækkeligt hjemmel til at kræve oplysningerne. Indenrigsministeriet, der havde tilsynsmyndigheden, støttede udleveringen. Fem af kommunerne svarede igen med at anlægge sag mod ministeriet. Efter to års rettergang blev den centrale og principielle dom afsagt af Østre Landsret til Danmarks Statistiks fordel og derefter stadfæstet af **Højesteret**.

Danmark medlem af EF

De statistiske konsekvenser af Danmarks medlemskab af EF var i første omgang en tilpasning og udvikling af statistikken, som navnlig på det erhvervsmæssige og økonomiske område var omfattende.

Det førte i praksis til en masse ekstraarbejder for Danmarks Statistiks professionelle stab. Det var nødvendigt at planlægge arbejdet anderledes. Indrapportering til centrale myndigheder **Eurostat i Luxembourg** skulle sættes i system, og møder skulle passes i de europæiske arbejdsgrupper. Men efter en intensiv tilpasningsperiode kunne Danmarks Statistik leve op til de fleste nye krav på fagområdet. Der var dog en enkelt undtagelse: Organisationen havde ikke økonomiske midler til at foretage større arbejdsstyrkeundersøgelser på interviewbasis. Det blev først muligt langt senere med indførelsen af **telefoninterview**.

Andre begivenheder

Danmarks Statistik udviklede i 1970'erne **nye detaljerede nationalregnskaber**. Inspirationen til arbejdet var i høj grad også international.

Den makroøkonomiske model **ADAM – Annual Danish Aggregate Model** - blev udviklet i perioden til brug for de ministerier, der havde Danmarks nationale økonomi som arbejdsfelt.

I tiåret fra 1970 til 1980 var de årlige, generelle bevillinger til Danmarks Statistik i hovedsagen uændrede. Indtægterne ved de betalte aktiviteter i form af servicevirksomhed steg fra i størrelsesordenen 1 til 8 pct. af det samlede budget. Men de mange nye opgaver blev i hovedsagen finansieret gennem **rationaliseringer** i arbejdsformen. Dels ved anskaffelse af eget edb-anlæg i 1971, dels ved i stadig højere grad at anvende administrative data som primær statistisk kilde.

7. Danmark Statistik 1980 til 1990

Ved indgangen til 1980'erne var mange spørgsmål faldet på plads for den danske statistik. Dens juridiske grundlag var blevet moderniseret, og tidssvarende produktionsmetoder var blevet indarbejdet. Men som

80'erne udviklede sig, skulle det vise sig, at udviklingen af statistikken stødte på nye vanskeligheder.

En af de bærende årsager var en tiltagende **knaphed på ressourcer**. Der var i de år besparelser overalt i den offentlige sektor, men med et **fald i bevillingerne** på næsten 20 pct. over ti år, var Danmarks Statistik blandt de hårdest ramte. Navnlig den sidste halvdel af 1980'erne blev præget af økonomisk hårde tider, og på trods af fortsatte rationaliseringsbestræbelser var det uundgåeligt, at det til sidst måtte gå ud over selve statistikken.

I 1985 blev det for første gang nødvendigt at **skære områder bort**, der i virkeligheden var sunde, omkostningseffektive og betydningsfulde for brugerne. Men med de begrænsede midler var det kun muligt at prioritere de store centrale statistikker. Og så selvfølgelig statistikker, som institutionen var lovmæssigt forpligtet til at levere, eller som der var udstedt øremærkede bevillinger til.

Endvidere blev konjunkturstatistikken friholdt i denne omgang, men kom med i en ny væsentlig beskæring ved udgangen af 1980'erne. For at tilpasse kapaciteten måtte Danmarks Statistik i 1990 **afskedige** et antal medarbejdere.

De store besparelser og indskrænkninger måtte gennemføres af Danmarks Statistiks nye chef, professor **Hans E. Zeuthen**, der var tiltrådt i 1988.

Problemer med den nye teknologi

I løbet af 1970'erne havde der været mangel på erfarne **edb-specialister**, og det komplicerede arbejde omkring anvendelsen af edb kom i vanskeligheder. Derfor gennemførte ledelsen i 1982 en omlægning af organisationen, der medførte en vis **decentralisering** af edb-specialisternes arbejde. Vanskelighederne fortsatte imidlertid. Bl.a. var antallet af edb-folk, der søgte arbejde andre steder, katastrofalt stort i midten af 1980'erne. I 1987

Rigsstatistiker Hans E. Zeuthen (1. aug. 1988-31. jan. 1995)

strejkede Danmarks Statistiks edb-medarbejdere, og det var ikke med til at gøre situationen lettere.

En konsulentundersøgelse inspirerede i 1989 til en omlægning af edb-anvendelsen. Undersøgelsen havde anbefalet en kraftig modernisering af teknikken og gennemførelsen af en helt **ny edb-strategi**, hvor hver enkelt medarbejder fik sin egen pc. Det gav ændrede betingelser for statistikproduktionen og åbnede store muligheder for effektivisering. Beslutningen åbnede omsider vejen for en konsekvent decentralisering af det centrale edb-arbejde til de enkelte brugere og af de edb-fagfolk, der arbejdede med løsning af de enkelte statistikopgaver ude i fagkontorerne.

Fremskridt i produktion og formidling

Selvom fremstillingen af statistik stødte ind i forholdsvis store og til dels vedvarende problemer i 1980'erne, gav tiåret også en fortsat udvikling af såvel produktionen som formidlingen.

På **personstatistikens** område høstede man i vidt omfang frugterne af det registerstatistiske system, der var grundlagt i 1970'erne, og nu var i funktion. Folke- og boligtællingen kunne som nævnt afløses af årlige opgørelser, der også indeholdt arbejdsstyrken, befolkningens uddannelse, boligforhold, familie- og husstandsopgørelser. Det socialstatistiske materiale blev individorienteret og væsentligt forbedret i perioden.

Erhvervsstatistikken oplevede også en række ændringer, men set over et hele kunne de forbedringer, der trods alt var, ikke opveje nedskæringerne og forringelserne. Blandt andet blev de årlige tællinger af landbruget afløst af udsnitstællinger. Nogle af ændringerne var inspireret af brugerne, mens andre udsprang af påbud fra EF.

Inden for den økonomiske statistik havde **kvartalsvise nationalregnskaber** været efterlyst i mange år, og de blev i 1988 en realitet.

Der var også forbedringer i **formidlingen** af statistikkerne i 1980'erne. Markant i så henseende var etableringen af de første databanker, som gav abonnenter mulighed for at få direkte adgang til de meget omfattende statistiske informationer. En større publikationsomlægning i 1983 indeholdt bl.a. en emneopdeling af den centrale og efterhånden meget omfangsrige publikation **Statistiske Efterretninger**.

I 1980 var et større arbejde sat i gang med at udvikle den såkaldte **lovmodel**, der var baseret på et detaljeret statistisk overblik over befolkningen og systematiserede edb-versioner af både den gældende og påtænkte lovgivning. Når disse informationer blev suppleret med et edb-system med beregningsfaciliteter, fik lovgivningsmagten et nyt grundlag for at bedømme konsekvenserne af gældende eller påtænkt lovgivning. Arbejdet blev ledet af et Lovmodelråd under Økonomiministeriet. Ministeriet beklædte rådets formandspost, mens Danmarks Statistik levede næstformanden.

Danmarks Statistik øgede i perioden også kontakten til den danske **forskerverden** bl.a. gennem en særlig forskerplaceringsordning. Forskere kunne placeres i Danmarks Statistik på midlertidige kontrakter og ad den vej få adgang til statistisk forskningsmateriale, uden at der af den grund opstod problemer med datasikkerheden.

For **servicevirksomheden** skete der fortsat

en markant fremgang, og det kunne ses i tørre tal. Indtægterne ved denne virksomhed udgjorde i 1980 blot 8% af de samlede udgifter, men det tal var fordoblet i 1990.

Mod slutningen af 1980'erne satsede Danmarks Statistik på foranstaltninger, der, trods den dårlige økonomiske situation, kunne fremtidssikre statistikken. Arbejdet omfattede et projekt, der over nogle år skulle skabe et integreret system til alsidig, generel statistisk dækning af erhvervenes forhold. I projektet indgik etableringen af et **nyt erhvervsregistersystem** med stærkt forbedrede egen-skaber. En del af arbejdet var også at etablere en styrkelse af sammenhængen mellem erhvervs- og personstatistikken.

Tankegangen bag dette kompleks var, at det med en koncentreret indsats ville være muligt at opnå en kraftig **forbedring af erhvervsstatistikken**. Forventningerne til det nye arbejde med at belyse erhvervstrukturerne var meget høje, men der var indbygget nogle risici i projektet, der siden skulle vise sig som reelle.

I de sidste år af 1980'erne arbejdede Danmarks Statistik også på at skabe en mere professionel **markedsføring**. På det ledelsesmæssige plan blev der delegeret mere ansvar ud til medarbejderne, og det skete samtidig med, at medarbejderstabens evner og kundskaber blev vedligeholdt og forbedret gennem efteruddannelse.

8. Danmarks Statistik 1990 til 2000

Danmarks Statistik startede 1990'erne med at få et behageligt skulderklap. Et uvildigt, anonymt panel under Finansministeriet konkluderede, at organisationen og dens resultater hørte **"til de bedste i staten"**. Samtidig begyndte nogle af de mange reformer at give sig udslag i egentlige forbedringer. Men det ændrede alt sammen ikke ved, at Danmarks Statistik manglede penge. De budgetmæssige vilkår strammede til, og der var endnu mange

udfordringer for medarbejdere og ledelse op gennem 1990'erne.

Ledelse og organisation

På det ledelsesmæssige område blev 1990'erne præget af en ny overordnet målsætning for institutionen, som styrelsen vedtog i december 1989. Det blev nu et hovedprincip, at alle beslutninger skulle træffes på det niveau i organisationen, der havde det bedste grundlag for at træffe dem. Det var en forudsætning, at alle medarbejderne kendte og fulgte ledelsens overordnede strategi for organisationen. Nøgleordene for 1990'ernes ledelse blev **decentralisering** og **delegering**. Det blev besluttet, at de enkelte fagkontorer skulle have udstrakt selvstændighed i statistiske spørgsmål. Der blev endda lavet et ord for dette princip: "Kontorautonomi".

Danmarks Statistik fik i 1995 ny ledelse. **Hans E. Zeuthen** trak sig tilbage af personlige grunde, og blev afløst af den tidligere direktør for Socialforskningsinstituttet **Jan Plovsing**.

I løbet af 1995 blev organisationen også tilpasset den nye tids krav om styrket systematik og brugervenlighed, og i forlængelse af **organisationsomlægningen** blev der formuleret en ny overordnet strategi. Det bærende princip var **målelighed og dokumentation**: Det var vigtigt for ledelsen, at arbejdsområderne og aktiviteterne i så høj grad som muligt lod sig synliggøre og dokumentere.

Blandt de konkrete nydannelser i kølvandet på **Strategi 96** kan nævnes:

- at produktionstiden for det enkelte produkt skal følges nøje, og at der skal fastlægges resultatmål
- at opgørelsernes kvalitet understøttes, blandt andet ved oprettelse af en enhed for metodeudvikling
- at brugernes tilfredshed løbende undersøges og målsættes
- at der foretages undersøgelser over indberetningsbyrden for erhvervslivet

Rigsstatistiker
Jan Plovsing
(fra 1. april 1995)

- at der indgås kontrakter med cheferne for at præcisere deres ansvar for, at målene indfries.

Nye budgetmæssige vilkår

I de første år af 1990'erne måtte Danmarks Statistik møde **øgede krav med færre penge**. EU skabte nye statistiske behov, og samtidig havde de bevilgende myndigheder høje forventninger til de rationaliseringsgevinster, der kunne realiseres.

Til støtte for bestræbelserne på at opnå mere lempelige bevillinger havde ledelsen en række rapporter om institutionens produktivitet gennem 1980'erne. I to omgange - 1993 og 1996 - blev de budgetmæssige stramninger da også lempet. Men da forudsætningerne for **EU-finansiering af egne opgaver** ikke viste sig at holde stik, var der et stigende økonomisk pres på det statistiske arbejde. Nedsættelserne hang imidlertid på ingen måde sammen med det stadigt voksende behov for statistisk information, og i 1990'ernes sidste del fik Danmarks Statistik da også tildelt midler til ny eller forbedret statistik på bestemte områder.

Set over hele tiåret opvejede de samlede nye bevillinger omtrentligt de løbende rammebegrænsninger. Men opgaverne blev væsentligt flere, og Danmarks Statistik var kun i stand til at følge med, fordi produktiviteten øgedes betragteligt.

Fra år 2000 blev bevillingerne udvidet for at

Har Danmarks Statistik virkelig brug for så visionært et edb-system hr. Zeuthen?

De, vi mødte, for Danmarks Statistik, producerer og offentliggør statistik, som sættes alle oplyst om til de største samfund, til brug for alle, herunder regering og Folketing, Kommuner, bank og andre berørte - og gennemskårer alle de i almindelighed oplysninger. Produktionen skal være hurtig, og offentliggørelsen af resultaterne hurtigst muligt.

Det nye system skal leve op til en høj grad af sikkerhed, og vil integreres i den eksisterende system med data, central computer med "database" skærm og terminaler til "brug" medarbejdere via PC-system. Vi vil fortsat blive i stand til at reagere meget hurtigt på nye ønsker. De teknologierne vil medføre en høj grad af sikkerhed af statistikken, og arbejdsforholdene bliver bedre. Samtidig kan vi spare ressourcer, fordi alle jobprocesser integreres, og vi vil sikre os om den bedste kvalitet.

"Hans L. Zeuthen har i mange år været en af de mest aktive og kompetente medarbejdere i vores system, og det kan derfor på grund af de nye systemer opskrives."

DANMARKS
STATISTIK

Hans L. Zeuthen
Rigsstatistiker

I forbindelse med den teknologiske fornyelse indrykkede leverandørerne af det nye edb-udstyr denne annonce i dagspressen under overskriften: Til lykke hr. rigsstatistiker

sikre penge til de **nye obligatoriske opgaver**, navnlig for EU.

IT-alderens gennembrud

Konsulentundersøgelserne i slutningen af 1980'erne mandede ud i en **ny designlinie**, der skulle gøre Danmarks Statistik og dens produkter mere synlige i omverdenen. En anden undersøgelse, der vedrørte selve produktionsteknologien, resulterede som nævnt på edb-området i en stor omlægning.

Det konkrete udtryk for det teknologiske fremskridt var først og fremmest, at alle medarbejdere blev udstyret med en pc, der systemmæssigt byggede på **standard-software til tekst- og databehandling**. Må-

let var, at hele den statistiske produktion fra inddatering af de rå data til redigering af fotosætningsklare manuskripter skulle samles i de faglige enheder. Samtidig blev der udviklet specialiseret programmer til særlige formål, eksempelvis elektroniske spørgeskemaer og computerstøttet telefoninterviewning. De teknologiske forbedringer blev yderligere fulgt op af en **ændret edb-organisation**, hvor edb-specialister beskæftiget med planlægning og programmering af konkret statistik fra nytår 1990 blev flyttet ud til fagkontorerne.

Alt i alt var især den tekniske omlægning omfattende, og indkøringsproblemer var uundgåelige. Men på lidt længere sigt var forbedringerne store og var en væsentlig forudsætning for, at produktionen fortsat kunne udvides betydeligt.

Nye statistikområder

Fra 1991 kom *indvandrere* ind som et nyt aspekt i personstatistikken med egne publikationer. I 1994 startede opbygningen af en ny *lønstatistik* i samarbejde med arbejdsgiverorganisationerne. Den nye statistik dækkede hele det private område, og med tiden også det offentlige. På det sociale område, og på *arbejdsmarkeds- og uddannelsesområdet*, udvikledes nye statistikker, der gav mere sammenhængende beskrivelser af vigtige samfundsforhold.

De udviklingsplaner for *erhvervsstatistikken*, der var opstillet mod slutningen af 1980'erne, kunne ikke gennemføres fuldt ud, men fik dog stor betydning. Blandt innovationerne var en erhvervsbeskæftigelsesstatistik, der kunne belyse strukturerne, en generel „firmastatistik“, der sammenfattede en række økonomiske virksomhedsoplysninger og en egentlig regnskabsstatistik. Den sidste byggede på direkte indberetninger fra erhvervslivet, suppleret med oplysninger fra administrative registre.

Under Folketingets behandling i 1992 af en ændring af Erhvervsregisterloven blev det besluttet at oprette et nyt register under navnet Det *Centrale Virksomhedsregister* (CVR) med et højere teknisk ambitionsniveau til betjening af alle offentlige brugere. Efter en udvalgsbehandling blev det i 1995 besluttet at placere CVR i Danmarks Statistik, men både legalt og fysisk adskilt fra Danmarks Statistiks erhvervsstatistiske register. Efter bekendtgørelse fra økonomiministeren blev CVR sat i drift i efteråret 1999, og samtidig ophørte Det Centrale Erhvervsregister.

Som et helt nyt statistikområde blev *miljøstatistikken* etableret, og den blev fra og med 1995 organisatorisk placeret sammen med en væsentligt udbygget energistatistik.

I den økonomiske statistik blev *nationalregnskabet* udbygget til at dække alle typer opgørelser. I relation til EU fik opgørelserne mere og mere betydning. Blandt andet blev

en af de centrale størrelser - bruttonationalindkomsten (BNI) - taget i anvendelse som grundlag for påligning af bidrag til EU i Danmark. I 1996 havde FN og EU skabt en omfattende international nationalregnskabsreform bygget op om fælles principper. Danmark gjorde en betydelig indsats for at nå det resultat. Da de europæiske nationalregnskaber måtte gennem en større revision for at tilpasse sig de nye forhold, var Danmark det *første EU-land*, der fik de nye beregninger færdige.

INTRASTAT

Mindre glat gik det med 1990'ernes fælles-europæiske, statistiske smertensbarn: den nye statistik for *samhandel mellem medlemslandene*, INTRASTAT. Der var ikke længere varekontrol ved grænserne, og samhandelsstatistikken måtte i stedet bygges op omkring helt nye principper. Eksportører og importører skulle indberette deres andel i varetrafikken til de enkelte landes statistiske afdelinger. Princippet var formet som en fælles EU-løsning, og var naturligvis radikalt forskellig fra den tidligere grænsekontrol. Det medførte en tung belastning for - og kritik fra - erhvervslivet, der var uvant med opgaver af den type.

Danmarks Statistik forsøgte at skabe lettelser i den nye ordning i samarbejde med det danske erhvervslivs organisationer. Der blev endvidere opstillet en egentlig *„dataleverandørpolitik“*, hvor målsætningerne blev formuleret og informationen til erhvervslivet forbedret.

De nye INTRASTAT-opgørelser gav alvorlige indkøringsvanskeligheder, både i Danmark og i de andre EU-lande. Udenrigshandestallene matchede ikke Danmarks Nationalbanks *valutastatistik* i det omfang, man skulle forvente. Et omfattende analysearbejde i Danmarks Statistik kunne i 1995 ikke give en fyldestgørende forklaring på fænomenet. For at komme den uacceptable situation til livs er der givet bevilling til løbende sam-

Efter at Danmarks Statistik i 1990 havde ønsket at flytte, men var blevet pålagt at forblive på den nuværende adresse, blev der bevilget midler til en modernisering af bygningen

menligninger på grunddataniveau, der fremover vil sikre harmonien mellem opgørelserne.

Nye muligheder for formidling

Kombinationen af IT-alderens gennembrud - i samfundet generelt såvel som i Danmarks Statistik - og den stadig tættere statistiske dækning af samfundsforhold, har i 1990'erne skabt såvel behov som forudsætninger for at åbne nye formidlingskanaler.

Som nævnt blev der i 1980'erne oprettet databanker, og siden er der sket - og planlægges at ske - store udvidelser af den elektroniske formidling. I dag ligger de vigtigste statistiske oplysninger tilgængeligt på **Internettet**, og

det er også muligt mod betaling at hente mere detaljerede oplysninger ud fra **Danmarks Statistikbank**. Den stadigt stigende udbredelse af Internettet vil i fremtiden helt givet blive ved med at åbne nye og spændende perspektiver for formidlingen af statistik.

I samarbejde med Danmarks Statistik tog Danmarks Grundforskningsfond en række nye initiativer for at styrke brugen af statistiske data i **forskningen**. Danmarks Statistik fik i den forbindelse en **filial i Århus**, der delte matrikel med Forskerparken og var betalt af Grundforskningsfonden - i øvrigt den samme fond, der betalte for et særligt dataanlæg hos Danmarks Statistik til brug for netop forskerne.

9. Status og perspektiver

Før 1960'erne havde den danske statistiks institutionelle og faglige *uafhængighed* længe været sædvanemæssigt fastlagt. Men reglerne var uskrevne, og der eksisterede derfor en risiko for, at der kunne opstå tvivl. Den usikkerhed blev fjernet med vedtagelsen af *Lov om Danmarks Statistik* i 1966, der også entydigt placerede kompetencen til at afgøre statistikporteføljen hos Danmarks Statistiks styrelse.

Nu har flere og flere tællinger baggrund i *EU-retsakter*, og det kan komme til at påvirke afgørelsen af, hvilke statistikker, der er vigtige og skal prioriteres. Men indstillingsretten er stadig hos Danmarks Statistik, og praksis er, at indstillinger så godt som altid følges. Der har i de sidste godt 30 år været tilpasninger af statistikproduktionens rammer, men alle statistikfaglige beslutninger har siden 1966 ligget hos Danmarks Statistik. Det er her, ansvaret for statistikkens *kvalitet* ligger.

Der er ingen tvivl om, at statistikken ved indgangen til år 2000 er langt *mere dækkende* og favner bredere end den gjorde i årene omkring 1950. De enkelte statistikområder hænger også indbyrdes bedre sammen, og bliver *hurtigere* publiceret. Og så er tallene først og fremmest blevet mere *præcise*. Megen af denne udvikling bygger på en målrettet udnyttelse af de *administrative registre*. En mindre behagelig, men under de givne forhold uundgåelig konsekvens af de meget store omlægninger fra 1960'erne og frem har været *brud* i kontinuiteten i nogle statistiske serier.

Statistikken befinder sig i et spændingsfelt mellem *dataleverandører* og *brugere*. En af institutionens centrale forpligtelser er at tage hensyn til disse. Det sker bl.a. med afsæt i en række *rådgivende udvalg*.

Hvad angår *brugerbetjeningen* har Danmarks Statistik siden 1966 arbejdet på at udbygge og forbedre de forklarende og uddybende tekstkommentarer, der ledsager de rå

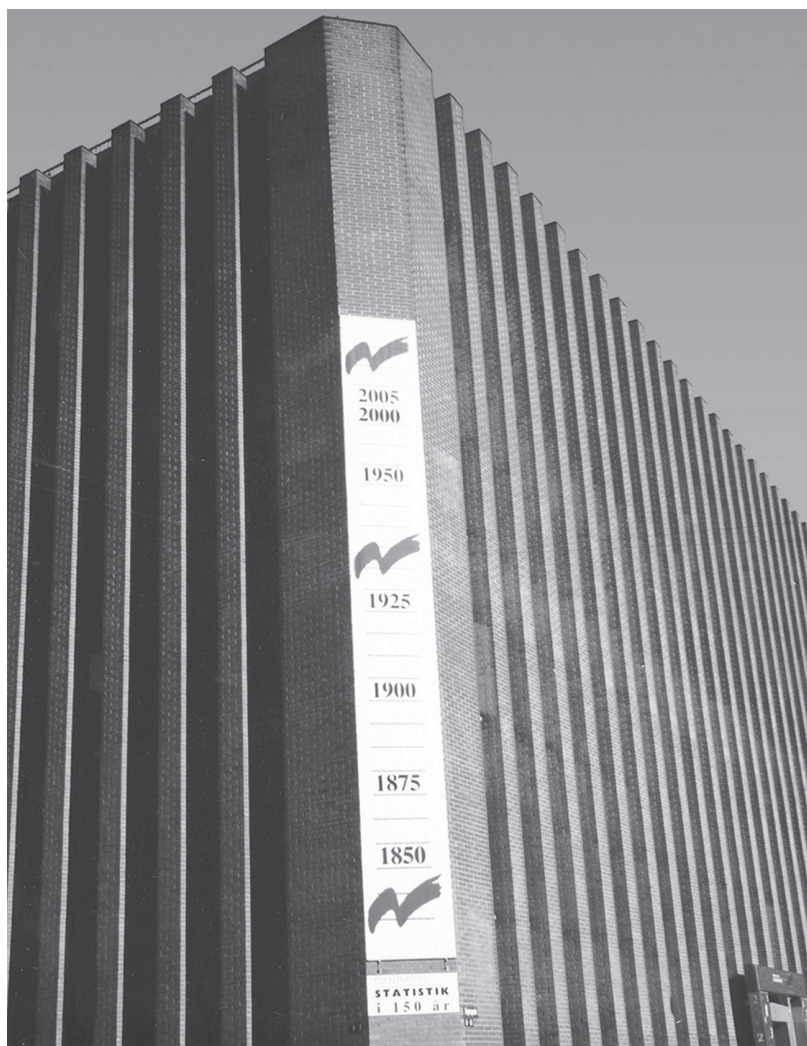
Danmarks Statistiks nye indgangsparti
Sejrøgade 11

statistiske data. *Præsentationsformen* er hele tiden blevet udviklet i stadigt nye publikationer, og generelt er antallet af sider i de enkelte serier blevet forøget.

Samtidig har institutionen bygget en *serviceorganisation* op, der nok bygger på brugerbetaling, men stadig i vidt omfang har formået at dække et voksende behov for statistisk information på detaljeret niveau.

Brugertilfredsheden ved serviceopgaver registreres via spørgeskemaer. De viser stor tilfredshed med punktligheden og kvaliteten af de statistiske data, mens der er mere udbredt forbehold over for priserne.

Ved at udnytte oplysninger fra de administrative registre, er *indberetningsbyrden* for befolkningen i almindelighed stort set faldet bort. Den enkelte borger kan ganske vist fra tid til anden blive opfordret til at deltage i en interviewundersøgelse, men det er helt frivilligt. Man har også forsøgt at lette indberet-

Sct. Kjelds Gård i
jubilæumsåret 2000

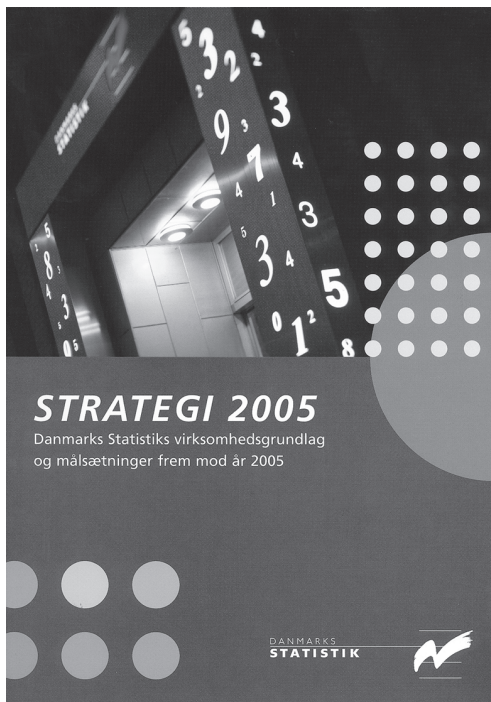
ningsbyrden for erhvervslivet gennem indskrænkninger i antallet af totaltællinger, brug af mindre, registerbaserede udsnit, af mere individualiserede spørgeteknikker og af indberetning på edb-medium.

For **kommunerne** er arbejdet med at indsamle statistiske oplysninger om andre faldet bort, men de giver naturligvis oplysninger om egne aktiviteter. For **statens institutioner** har kombinationen af administrative registre og nye statistikbehov betydet store ændringer i samarbejdsformerne.

Den statistiske fortrolighed havde i 1950 længe været en sædvane, der ikke var lovfæstet, men blev det med **registerloven** i 1978. **Den konkrete datasikkerhed** sker ved, at adgangen til Danmarks Statistiks data i dag er beskyttet via sikkerhedsprocedurer som adgangskontrol, adgangskoder til IT-systemerne og andre forholdsregler.

I 1966-loven blev det i spørgsmålet om **den budgetmæssige udvikling** forventet, at rationaliseringer og indførelsen af ny edb-teknik efter nogle år ville føre til faldende udgif-

ter. Det mål er blevet realiseret, men forudsætningerne for statistikproduktionen er ændret i en grad, som ingen kunne forudsige i 1966. Det skyldes, at samfundets behov i almindelighed og EU-medlemskabet i særdeleshed har medført en drastisk stigning i efterspørgslen efter statistik.

Resultatet er blevet en i perioder hård **prioritering**, der bl.a. har betydet, at målsætningen om **centralisering** er blevet påvirket. Men der har ikke på afgørende punkter været tale om egentlig decentralisering.

I det **internationale samarbejde** er Danmarks Statistiks indsats næsten uafbrudt blevet stærkere. Inden for EF, og siden EU, er samarbejdet i vidt omfang fastlagt i retsakter, og kravene har som omtalt markant øget presset på ressourcerne. I samarbejde med ligesindede lande har Danmarks Statistik forsøgt at begrænse EU's statistikprogram til et realistisk niveau. Men når først en beslutning er truffet, er Danmark kendt for at levere de konkrete statistikker til tiden. Danmarks Statistik er herigennem og for sin anvendelse

af moderne metoder til produktion af statistik internationalt anerkendt.

Strategi 2005

Danmarks Statistiks styrelse har efter indstilling fra ledelsen i december 1999 fastlagt et nyt grundlag for udviklingen. **Strategi 2005** indeholder følgende overordnede **vision**: *Danmarks Statistiks resultater skal kunne måle sig med resultaterne fra de bedste statistikinstitutioner.*

Med dette udgangspunkt bliver strategien og målsætningerne for statistik, formidling og service konkretiseret. Målsætningen fokuserer på **kvalitet** - med dimensionerne relevans, pålidelighed, aktualitet, sammenhæng og tilgængelighed. Planen opstiller mål for samtlige kvalitetsdimensioner, og tanken er, at der skal opbygges en kvalitetskultur med udgangspunkt i den enkelte medarbejder. Institutionen bruger mål- og resultatstyring som et af de vigtigste midler til at nå de mål, man har sat sig. Det er også hensigten at sammenligne sig selv og sit arbejde med andre statistiske organisationer i udlandet gennem såkaldt benchmarking.

Den lange linie

Statistikens historie viser som al anden historieskrivning mange eksempler på, at det er lettere at tænke tilbage end at skue frem. Med det udgangspunkt er der ikke meget at sige om den fjernere fremtid – den, der rækker ud over Danmarks Statistiks **Strategi 2005**.

Grundbetingelserne for arbejdet med statistik har i Danmark været kendetegnet ved bred brugerorientering, troværdighed, uafhængighed og kvalitet. Kendetegn, som der er al mulig grund til at tro, fortsat vil være af stor betydning.

Men det er klart, at omstændighederne hele tiden vil ændre sig. Det gælder det internationale samarbejde og internationaliseringen i almindelighed, og det gælder den elektroniske udvikling.

10 vigtige udviklinger i statistikken

1. Loven om Danmarks Statistik

Efter et lovforslag i 1954, der ikke blev gennemført, bliver den 70-årige statistiklov fra 1895 i 1966 afløst af lov om Danmarks Statistik, der medfører nyt navn, ny uafhængig styrelse, rådgivende udvalg og konkretiseret formål, mens bevillinger forbliver under økonomiministeren.

2. Registerstatistikken

CPR-nummerets indførelse i 1968 og dets anvendelse i administrative registre åbner mulighed for i større grad at genbruge administrative data til statistiske formål. Danmarks Statistik satser på denne mulighed og kan i 1981 som verdens første lave folketælling i fuld skala på registerbasis.

3. EU-medlemskabet

Danmarks medlemskab i 1973 af EF og senere EU stiller nye krav til statistikken, som i stadigt stigende grad skal tilpasses og opfylde EU-direktiver om sammenlignelig statistik til anvendelse på EU's politikområder. EU-samarbejdsstatistik INTRASTAT giver problemer i 1990'erne.

4. Indtægtsdækket virksomhed

Med baggrund i 1966-loven om Danmarks Statistik drives servicevirksomhed mod betaling til dækning af detaljerede brugerbehov. Understøttet af markedsføring vokser den indtægtsdækkede virksomhed gradvist til at dække 30 pct. af Danmarks Statistik samlede udgifter.

5. Erhvervsregistre

Med udgangspunkt i lov om det Centrale Erhvervsregister (CER) i 1975 administrerer Danmarks Statistik salg af firmaadresser. Loven om Det Centrale Virksomhedsregister (CVR) fra 1996 gør anvendelse af dette nye register og dets nummersystem obligatorisk fra dets ikrafttræden i 1999.

6. Indberetningsbyrden

Via samarbejde med indberetterne og brugere i bl.a. de rådgivende udvalg og gennem øget anvendelse af registerstatistik og udsnitstællinger er indberetningsbyrden blevet nedbragt. Byrdens størrelse måles nu årligt, og adgangen til IT-baserede besvarelser er under udvikling.

7. Statistikformidlingen

Formidlingen gennem trykte publikationer suppleres i stigende grad af elektronisk formidling, dels via indlagt CD-rom, dels via online adgang over Internettet til publikationer og til Danmarks Statistikbank med mulighed for udtræk efter eget valg og køb af detaljerede tabeller.

8. Databehandlingen

Efter i 1911 at have været først i Danmark i brugen af hulkort får Danmarks Statistik i 1971 efter en periode som kunde i Datacentralen sit eget edb-anlæg, som løbende er opgraderet og suppleret med pc til alle ansatte forbundet i interne net og opkoblet til Intranet og Internet.

9. Fortrolighedsprincippet

Efter at kommuner i 1976 havde nægtet at aflevere CPR-oplysninger til bistandlovstatistikken fastslår Registerloven i 1978 og en Højesteretsdom i 1981 Danmarks Statistiks adgang til at indhente og statistikbearbejde fortrolige individuelle oplysninger.

10. Finanslovsbevillingerne

Danmarks Statistik har under rammebevillingssystemet været underkastet generelle budgetbeskæringer, men har i tilsvarende omfang fået ekstra bevillinger bl.a. via budgetaftale 1993 og øremærket til øgede EU-opgaver, miljø-, arbejdsmarkeds- og betalingsbalancestatistik.

Statistikens ansatte fordelt på stillingsgrupper 1950 og 2000

Antal ansatte primo	1950	2000
Chef, afd.chefer	1	5
Kontorchefer	5	22
Eksp.sekr.,chefkons	4	15
Sekr.,fuldm.,spec.kons	23	189
Kontorpersonale mv.	258	285
Edb-specialister	-	92
Studenter	159	27
<i>Tilsammen</i>	450	635

Statistikens ansatte fordelt på statistikområder 1952 og 2000

Pct.	1952	2000
<i>Personstatistik i alt</i>	42	31
Heraf Befolkn., folketæll.	26	6
Arbejdsmarked	4	10
<i>Erhvervsstatistik i alt</i>	38	34
Heraf Landbrug	19	5
Industri,byggeri	10	6
<i>Økonomisk statistik i alt</i>	20	35
Heraf Nationalregnskab	3	9
Udenrigshandel	11	10
<i>Tilsammen</i>	100	100

Kilde: D.St.1950-2000: Tabel 8.3.

Statistikens udgifter som andel af bruttonationalproduktet 1950-2000

Tusindedele pct. af BNP	Brutto-udgift	Netto-udgift	Egen indtægt
1950-1954	20	19	1
1960-1964	18	18	-
1970-1974	29	27	2
1975-1979	29	25	4
1971-1975	33	30	3
1981-1985	29	25	4
1991-1995	23	16	7
1996-2000	25	16	9

Kilde: D.St.1950-2000: Tabel 8.1 og 8.2.

Statistikens adresser 1850-2000

1850-1896: Slotsholmsgade 2
(Den røde Bygning)
1896-1899: Slotsholmsgade 10
(Lerches Gaard)
1899-1940: Slotsholmsgade 12/
Christiansgade 2
(Schacks Gaard)
1940-1973: Frederiksholms Kanal 27
1973- : Sejrøgade 11
(Sct. Kjelds Gård)